

Формування міжособистісних взаємин молодших школярів на уроках фізичної культури

Луцький інститут розвитку людини Університету "Україна" (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. Період першого десятиліття життя людини є фундаментом, який визначає подальшу "конструкцію її особистості". Зрозуміло, це час "проростання коріння" всіх фізичних і психічних процесів. Від часу дозрівання, глибини та контурів "проростання коріння" фізичних і психічних процесів залежатиме й "міцність" особистості, її оптимальний стан фізичної та психічної сфер.

Час перебування дітей у початковій школі для їх подальшого становлення й навчання – вирішальний, іноді визначальний, а в деякого й доленосний. Саме в цей період у дитини активно вдосконалюються її енергетичні та фізичні параметри майбутнього життя. Визначаються потужність сили думки, розвиток її почуттів й уяви. Зрозуміло, що всі потенціали дитини формуються ще задовго до її приходу до школи, але вже в період навчання в початковій школі вони набувають певних контурів дорослої людини. Тому цей час важливий для визрівання та формування задатків, закладених у дитині, й інтенсивної розбудови майбутніх здібностей.

Ось чому важливою особою на цьому етапі залишається сучасний учитель, який має бути обізнаний із досягненнями не тільки загальної, вікової, педагогічної психології, а й з основами психофізіології та її розділами, – віковою психофізіологією, нейропсихологією [7, 55].

Професійний педагог – єдина людина, яка більшу частину часу відводить навчанню й вихованню дітей у стінах школи. Батьки дитини зазвичай зайняті своїми професійними обов'язками та домашніми клопотами й не в змозі багато часу приділити дітям. Якби освітою та вихованням молодшого покоління не займалися педагоги, то через кілька поколінь суспільство зупинилося б у своєму розвитку. Нове покоління людей виявилось б недостатньо підготовленим, щоб підтримувати соціальний, економічний і культурний прогрес суспільства [1, 88–90].

Головними й постійними вимогами, що висуваються до педагога, є любов до дітей, прагнення до педагогічної діяльності, наявність спеціальних знань, широка ерудованість, педагогічна емпатія, високорозвинений інтелект, високий рівень загальної культури та моральності, професійне володіння різноманітними методами навчання й виховання дітей [3, 67–80]. Як стверджував К. Ушинський, тільки особистість учителя може впливати на розвиток і виховання учнів, тільки характером можна формувати характер. Так, учитель має бути і носієм наукових знань, і життєвої мудрості, жити в гармонії із навколишнім світом і самим собою. Учитель повинен був говорити зрозуміло й чітко, із повагою ставитися не лише до учнів та друзів, а й до ворогів. Педагог мусив бути терплячим і терпимим, спокійним і врівноваженим, вимогливим і водночас добрим [2, 120–126]. Учитель має бути освіченим й завжди прагнути до розширення своїх знань та досвіду [8, 97–113].

На думку німецького педагога А. Дістервега, хороший учитель повинен досконало володіти своїм предметом, любити свою професію й дітей. Справжній педагог має твердо та неухильно втілювати в життя свої педагогічні принципи й не відступати від них [6, 88–92].

Л. Толстой указував, що основні риси народного вчителя – це любов до педагогічної праці, до дітей, а також педагогічна майстерність. Він навіть запропонував своєрідну ієрархію професіоналізму педагога: якщо той любить свою справу, то він буде хорошим учителем; якщо вчитель любить дітей, як батько або мати, то він буде кращим, ніж той, котрий прочитав усі книги, але не любить ні своєї справи, ні своїх учнів; якщо педагог поєднує в собі знання, любов до справи й любов до учнів, то він досконалий педагог [2, 9–21].

В. Белінський, аналізуючи основні професійні риси вчителя, висловив думку, що метою виховання молодого покоління має бути людяність, а засобом – любов. Педагогічний гуманізм, на його думку, проявляється, коли є потреба приносити користь людям, допомагати дітям рости здоровими духовно й фізично [4, 56–64].

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. З огляду на аналіз літературних джерел хочемо зазначити, що інтерес до проблеми культури здоров'я особистості ніколи не спадав, а,

навпаки, привертав пильну увагу педагогів, психологів, лікарів (Р. Аларян, Н. Бурмістрова, Л. Буц, Н. Білякова, Е. Вайноруб, Л. Волгіна, А. Волошук, О. Дубогай, Г. Зайцева, М. Козленко, Б. Полецький, Л. Мовчан, Хаджи бек Сефян).

В останні роки все більше уваги приділяється фізичній культурі як фундаментальній основі формування особистості школяра. Науковці акцентують увагу на важливості використання фізичного виховання в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Стверджується, що школа ХХІ ст. в Україні має створити сприятливі умови для оволодіння кожною дитиною базовими основами культури людської особистості.

Завдання дослідження – виявити вплив уроків фізичної культури на формування міжособистісних взаємин молодших школярів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У констатувальному експерименті, який проводився на базі 4-ї, 12-ї, 26-ї загальноосвітніх шкіл м. Луцька, взяли участь 230 молодших школярів.

Для визначення взаємин у класі між молодшими школярами ми використали анкету “Взаємини у класному колективі”, де запропонували учням запитання, що мали розкрити реальний стан відносин учнів загальноосвітньої школи. Зокрема важливими запитаннями стали: “Чи задоволений ти, як ставляться твої товариші до тебе?”, “Як однокласники ставляться до тебе?”, “Як ти оцінюєш себе?”. У наступних завданнях учням потрібно було визначитись, із ким із оточуючих вони хотіли б мати тісні стосунки, а з ким, навпаки, не хотіли б контактувати, зокрема під час занять.

Для вивчення емоційних ставлень школярів молодших класів один до одного на уроках фізичного виховання ми провели емоційні рухливі ігри: “Батько й діти”, “Лисиця і заєць”, “Вовк і хорт”, “Карасі й щука”, “Лисиця і курчата”, “Вовк і лисичка”, “Лисиця і кури”, “Жабенята і щука”, “Горобці-стрибунці” [9].

Для визначення позиції школярів у ситуаціях міжособистісної взаємодії пропонували розв’язати педагогічні ситуації, у яких важливим було прийняти рішення, яке б відображало власну думку, а саме: у тесті пропонували малюнки, де було змальовано різні характерні події: прогулянка за містом у колі друзів, відпочинок на перерві, перебування на уроці, конфліктні ситуації в учнівському колективі. Зокрема, таким способом ми намагалися визначити взаємини, які склалися в колективі учнів.

Як відомо, найважливішу роль у навчально-виховному процесі відіграють особистість та професіоналізм учителя, навчальна атмосфера, що її створює педагог на уроках. У процесі дослідження ми визначили місце вчителя в житті школяра, який займається спортивно-оздоровчою діяльністю.

У відповідях на запитання “Чи задоволений ти своїми взаєминами з учителями?” погляди дітей розділились. Складним виявилось запитання щодо контролю дисципліни в класі, яку учневі потрібно було утримати впродовж певного часу. За допомогою методики Рене Жилія ми проаналізували поведінку молодших школярів під час заняття, на якому вчитель пояснював тему й потрібно було визначити свою роль на уроках, оцінити свої стосунки з педагогом у перспективі подальших досліджень.

Висновки. Отже, виховання і навчання школярів, формування загальної культури особистості учнів у сучасному суспільстві є центральною проблемою усієї системи освіти. Слід зауважити: провідне місце в розв’язанні цієї проблеми посідає формування культури здоров’я особистості, що є складовою частиною загальної культури людини.

Список використаної літератури

1. Авдіянц Г. Г. Формування духовних потреб молодших школярів у сім’ї : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / Г. Г. Авдіянц. – Луганськ, 2001. – 20 с.
2. Бех І. Д. Категорія становлення в контексті розвитку образу “Я” особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 9–21.
3. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. Т. 4 : Детская психология / Л. С. Выготский ; под ред. Д. Б. Эльконина. – М. : Педагогика, 1984. – 432 с.
4. Боришевський М. Й. Взаємини в учнівському колективі і формування особистості / М. Й. Боришевський. – К. : Знання, 1974. – 234 с.
5. Горашук В. П. Теоретичні підходи до формування культури здоров’я школярів / В. П. Горашук // Безпека життєдіяльності. – 2005. – № 5. – С. 58–61.

6. Дем'янчук О. Н. Естетизація навчального процесу / О. Н. Дем'янчук, С. Л. Панасюк // Психолого-педагогічні проблеми естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи : зб. пр. міжнар. наук.-практ. конф. – К. ; Луцьк, 1996. – С. 22–23.
7. Кочерга О. Психофізіологія учнів початкової школи / Олександр Кочерга // Початкова школа. – 2009. – № 2. – С. 55–59.
8. Коменский Я. А. Великая дидактика / Ян Амос Коменский // Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци ; сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М. : Педагогика, 1989. – С. 11–106. – (Библиотека учителя).
9. Мудрик С. Б. Рухливі ігри на уроках фізичної культури : навч.-метод. посіб. / Мудрик С. Б. – Луцьк : Надстир'я, 1996. – 153 с.

Анотації

Час перебування дітей у початковій школі важливий для визрівання та формування задатків, закладених у дитині, від умілої розбудови фізичних і психічних процесів залежатиме й “міцність” особистості. Тому важливо виявити, як впливають уроки фізичної культури на формування взаємин молодших школярів у соціумі. Отже, виховання та навчання школярів, формування загальної культури особистості учнів у сучасному суспільстві є центральною проблемою системи освіти. Ось чому важливою особою на цьому етапі залишається сучасний учитель, який має бути обізнаний із досягненнями не тільки загальної, вікової, педагогічної психології, а й з основами психофізіології та її розділами – віковою психофізіологією, нейропсихологією.

Ключові слова: формування взаємин, молодші школярі, учитель.

Наталія Ольхова-Марчук. Формирование межличностных взаимоотношений младших школьников на уроках физической культуры. *Время пребывания детей в начальной школе является важным для формирования личности ребенка. Поэтому важно узнать, как влияют уроки физической культуры на формирование взаимоотношений младших школьников в обществе. Следовательно, воспитание и учеба школьников, формирование общей культуры личности учеников в современном обществе выступают в качестве центральной проблемы системы образования. Вот почему важной личностью на этом этапе остается современный учитель, который должен быть ознакомлен с достижениями не только общей, возрастной, педагогической психологии, но и с основами психофизиологии и ее разделами – возрастной психофизиологией, нейропсихологией.*

Ключевые слова: формирование взаимоотношений, младшие школьники, учитель.

Natalia Olkhova-Marchuk. Forming of Interpersonal Mutual Relations of Junior Schoolchildren During Lessons of Physical Culture. *Time of staying of children at junior school is important for formation of child's personality. That is why it is important to get to know how do lessons of physical training influence interrelations of junior schoolchildren in society. So, education and raising up of schoolchildren, formation of schoolchildren's personality culture in modern society is a burning problem in modern society and is a central problem of the whole educational system. That is why a teacher plays such an important role on this stage. A teacher should have knowledge of age, pedagogical psychology, psychophysiology and neurophysiology.*

Key words: formation of interrelations, junior schoolchildren, teacher.